

Н. Б. Отрешко

Особистість

ОСОБИСТІСТЬ – індивід як чл. суспільства, сформований під впливом соціалізації, здатний до регулювання життя, виконання соціальних ролей, розроблення власної стратегії актуалізації цілей у життєвій перспективі. У Стародав. Греції словом «О.» називали маски, які одягали актори під час театр. вистави. По суті, цей термін вказував на комічну чи трагічну фігуру в театр. дії. Відтак до поняття «О.» було долучено зовн. соц. образ, якого індивідуальність набуває, коли відіграє певні життєві ролі. Тому О. – особа громадянського суспільства, здатна корегувати поведінку, відчуваючи оцінку оточуючих.

У психол. і соціол. теоріях існують різні визначення О., що підкреслюють значення індивідуальності чи індивід. відмінностей. У О. домінують певні якості, завдяки чому ця людина відрізняється від решти людей. Так, амер. психолог К. Роджерс описував О. як організовану, довготривалу, суб'єктивно сприйнятну сутність, яка акумулює навколо себе усі переживання та життєвий досвід людини; його колега Г. Олпорт – як те, чим індивід є насправді (внутр. «Я», що детермінує характер взаємодії людини зі світом). У розумінні амер.-нім. психолога Е. Еріксона індивід протягом життя проходить через низку психосоц. криз і його О. постає як певний результат цих криз і шляхів виходу з них. Амер. психолог Дж. Келлі розглядав О. як властивий кожному індивіду унікал. спосіб усвідомлення життєвого досвіду. Канад.-амер. психолог укр. походження А. Бандура вбачав у О. складний паттерн безперерв. процесу взаємовпливу індивіда, поведінки й ситуації. У більшості визначень О. постає у вигляді сталої гіпотетич. структури чи організації якостей людини, як абстракція, обумовлена висновками, отриманими у результаті спостереження за поведінкою людини. Важливим є розгляд О. у співвідношенні з життєвою історією індивіда або перспективами розвитку. В еволюц. процесі О. виступає як суб'єкт впливу внутр. і зовн. чинників: генет. і біол. схильностей, соц. досвіду та мінливих обставин довкілля. У більшості визначень О. представлена тими характеристиками, що відповідають за стійкі форми поведінки. О. забезпечує почуття безперервності в часі та навколишній обстановці.

Уявлення про О. як систему рольової поведінки, обумовленої сукупністю стійких соц. очікувань з боку найближчого оточення, відображено у рольовій теорії О. Людина у суспільстві належить до багатьох соц. груп: сім'ї, навч. групи, робочого колективу тощо. У

кожній із них О. посідає певне місце, має визначений статус і обов'язки. Таким чином, людина веде себе по-різному у різних ситуаціях, тобто виступає у різних ролях, проте О. – саме те, що дозволяє зберегти цілісність свого «Я». У соціології вплив соц. ролей на становлення О. вивчали П. Бергер, Г. Брім, С. Віллер (усі – США). Вони вважали, що формування О. відбувається завдяки соціалізації. Соціалізація як процес самоідентифікації триває практично протягом усього життя індивіда. Період найбільш інтенсивної соціалізації – дитинство, але й дорослі індивіди змушені постійно адаптуватися до мінливих соц. умов (зміна соц. статусу, місця проживання, роботи, кола спілкування тощо), звикати до нових соц. ролей (одруження, народження дітей, нова посада тощо). У зв'язку з цим у соціології виокремлюють два динам. рівні соціалізації: первинна відбувається у сфері міжособистіс. відносин у малих групах (у дит. віці, коли індивід вчиться бути чл. суспільства), вторинна – на рівні соц. груп, за допомогою яких вже соціалізов. індивід інтегрується у нові соц. простори (частіше за все пов'язана з початком профес. діяльності індивіда). О. – особливі якості людини, яких вона набуває у суспільстві. Якщо індивідом народжуються, то О. стають. О. залежить від громад. зв'язків, тому у своїй поведінці орієнтується на очікування найближчого соц. оточення. Отже, поняття «О.» у соціології позначає особл. спосіб існування людини як чл. суспільства, представника певної соц. групи. Сутність О. полягає у здатності людини діяти вільно, самостійно та відповідально. Особистісна поведінка – поведінка за влас. вільним вибором. Завдяки розвитку О. індивід набуває власної індивідуальності як вищого рівня інтеграції людини щодо індивід. та особистіс. рівнів. Індивідуальність одночасно фіксує своєрідність і неповторність людини як індивіда та як О. Розвиток індивідуальності – життєвий шлях людини.

Рекомендована література

1. J. Ventimiglia, G. DiRenzo. Sociological conceptions of personality // Social Behavior and Personality. 1982. № 10;
2. L. Hjelle, D. Ziegler. Personality Theories. Basic Assumptions, Research, and Applications. 3 ed. New York, 1991.

Бібліографічний опис:

Особистість / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-76988>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).